

Kişi, Erden (2022). "21. Yüzyılın Başında AB, ABD ve Türkiye İlişkilerinin Temel Açmazı: 'Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları'". *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. S. 12, s. 1-26.

21. YÜZYILIN BAŞINDA AB, ABD VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN TEMEL AÇMAZI: "DOĞU AKDENİZ ENERJİ KAYNAKLARI"

THE FUNDAMENTAL PASSAGE OF THE EU, USA AND TURKEY RELATIONS IN THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY: "EASTERN MEDITERRANEAN ENERGY RESOURCES"

Dr. Öğr. Üyesi Erden KİŞİ*
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
erdenkisi@yyu.edu.tr

Öz

21. yüzyılda dünya insanlığı için hidrokarbon kaynakları hala önemini korumaktadır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'na neden olan bu enerji kaynakları, Soğuk Savaş sürecinde de emperyalist politikaların temel nedeni olmuştur. Gerek Orta Doğu'da gerek Kafkasya'da gerekse de Orta Asya'da bu nedenle küresel güçlerin bitmek bilmeyen bir mücadele içerisinde oldukları görülmüştür. Bilindiği üzere Soğuk Savaş sonrasında dünya insanlığı için en önemli sorun olarak; gıda ve enerji ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Covid-19 Pandemisi sürecinde de dünya insanlığının aynı sorunla karşı karşıya olduğu görülmüştür. Dünya üzerinde var olan enerji kaynaklarının teker teker azalması nedeniyle küresel güçler arasında yeni enerji alanları bulma ya da alternatif enerji kaynakları edinme yarışı başlamıştır. Bu nedenle Akdeniz, sahip olduğu enerji kaynakları nedeniyle küresel güçler için önemli bir bölge haline gelmiştir. Türkiye'nin Akdeniz'deki varlığı, uzun bir süredir küresel güçleri rahatsız etmektedir. Özellikle Kıbrıs konusunda Türkiye'nin ortaya koyduğu haklı irade, küresel güçler

için rahatsız edici olmuştur. Tüm engellemelere rağmen Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını korumak için Akdeniz'deki varlığını korumaya çalışmaktadır. Bu çalışmada 2000'li yıllar sonrasında dünya gündemini oldukça fazla işgal etmeye başlayan Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının öneminden bahsedilecektir. Daha sonrasına bölge üzerinde küresel ve bölgesel güçlerin oluşturmaya çalıştığı politikaların alt yapısı analiz edilecektir. Son tahlilde ise; AB, ABD ve Türkiye ekseninde Doğu Akdeniz'in geleceği üzerine tespitlerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, AB ve ABD'nin Doğu Akdeniz Politikası, Hidrokarbon Kaynakları, Küresel ve Bölgesel Güçler İçin Doğu Akdeniz'in Önemi.

Abstract

Hydrocarbon resources still maintain their importance for world humanity in the 21st century. These energy resources, which caused the First and Second World Wars, were the main reason for imperialist policies during the Cold War. For this reason, it has been seen that global powers are engaged in an endless struggle in the Middle East, the Caucasus, and Central Asia. As it is known, food and energy needs have emerged as the most important problems for humanity after the Cold War. It has been seen that the world's humanity is facing the same problem during the COVID-19 Pandemic process. Due to the decrease in the world's energy resources, one by one, the race to find new energy fields or to acquire alternative energy sources has started among the global powers. For this reason, the Mediterranean has become an important region for global powers due to its energy resources. Turkey's presence in the Mediterranean has been troubling global powers for a long time. The rightful will of Turkey, especially regarding Cyprus, has been disturbed by global powers. Despite all the obstacles, Turkey is trying to preserve its presence in the Mediterranean in order to protect its rights arising from international law. In this study, the importance of Eastern Mediterranean energy resources, which started to occupy the world agenda after the 2000s, will be mentioned. Afterwards, the infrastructure of the policies that global and regional powers are trying to create for the region will be analyzed. In the final analysis, determinations are made on the future of the Eastern Mediterranean in the axis of the EU, the USA and Turkey.

Keywords: Eastren Mediterranean, Eastren Mediterranean Policy of EU and USA, Hydrocarbon Resources, Importance of Eastren Mediterranean for Global and Regional Powers.

Giriş

Son dönemlerde Doğu Akdeniz’de fark edilen enerji kaynakları, başta Kıbrıs konusu olmak üzere bölgedeki sorun ve çatışmaların çözümü noktasında bir katalizör görevi görebileceği tartışmasını ortaya çıkarmıştır (Yılmaz, 2018: 1). Osmanlı’dan günümüze Türklerin Akdeniz’deki varlığı, küresel güçler için bir tehdit olarak algılanmıştır. 1960’lı yıllardan bu yana özellikle Kıbrıs konusunda Türkiye’nin ortaya koyduğu tez, küresel güçleri rahatsız etmiştir. Son dönemlere gelindiğinde ise Akdeniz’in sahip olduğu enerji kaynakları ile dünya gündemini meşgul ettiği görülmüştür. Her yönü ve her boyutu ile Türkiye için bir hak ve hukuk mücadelesi alanına dönüşen Akdeniz, Türkiye ve küresel güçler arasında çekişmeli bir alan olmuştur.

Akdeniz’in değeri, bir köşesinde Rusya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bulunmak üzere ekonomik kalkınmanın devamı için enerjiye bağlı Avrupa Birliği’ni, ABD’yi, Çin’i kaldıran değerli enerji kaynaklarının yer aldığı bir üçgenin tam ortasında yer bulunmasından ileri gelmektedir (Kedikli ve Deniz, 2015: 401). Her yönü ile dünya insanlığı için önemli bir stratejik alana karşılık gelen Akdeniz, son dönemlerde özellikle değerli enerji kaynakları ile küresel güçlerin ilgisini çekmektedir. Bölge üzerinde üretilen politikalar incelendiğinde uluslararası hukukun yok sayılmaya çalışıldığı görülmektedir. Özellikle Türkiye’nin uluslararası hukuktan doğan haklarını korumak için bölge üzerinde ortaya koyduğu haklı irade, küresel güçleri rahatsız etmektedir. Gerek kıyıdaş ülkeler gerekse de kıyıdaş olmayan ülkeler için oldukça önemli bir bölgeye dönüşen Akdeniz’in geleceğini, uluslararası hukuktan ziyade “güç siyaseti”nin belirleyeceğini düşünenlerin sayısı bir hayli artmış görülmektedir.

Bilindiği üzere özellikle Doğu Akdeniz bölgesi, coğrafi olarak üç kıtayı bir araya getiren, Doğu ve Batı arasındaki ticari yolların temel merkezi olan ve Karadeniz’e kıyısı olan devletlerin açık denizlere geçmesine fırsat veren tek coğrafi alandır (Peker, Oktay ve Şensoy, 2019: 64). Hem stratejik konumu hem de sahip olduğu enerji kaynakları ile önemli bir bölge olan Doğu Akdeniz, tarihin her döneminde uğruna çetin mücadeleler yaşanmış bir bölge olmuştur. Bugün için gerek Batılı küresel güçlerin gerekse de

Doğulu küresel güçlerin bölge üzerinde politika üretmeye çalıştıkları görülmektedir. Hindistan'dan Çin'e oradan Rusya, AB ve ABD'ye kadar tüm küresel ve bölgesel güçler için iştah kabartan bir durumda olduğu görülmektedir.

Anlaşılabacağı üzere küresel doğal gaz talebinin hızla artması, Doğu Akdeniz'de başlanan petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri, elde edilen veriler ve verimli doğal gaz alanlarının bulunması, bölgeyi küresel anlamda önemli bir doğal gaz bölgesi haline getirmektedir (Harunoğulları, 2020: 456). Tüm dünya insanlığının bugün için hidrokarbon kaynaklarına ihtiyacı bulunmaktadır. Çünkü dünya insanlığının en temel ihtiyaçlarından birisi enerjidir. İki dünya savaşına neden olan enerji ihtiyacı, günümüze gelindiğinde de dünyayı bir kan gölüne çevirecek kadar değerli görülmektedir.

20. yüzyılın başından beri Orta Doğu üzerinde üretilen politikaların temeline inildiğinde ana nedenin, enerji kaynakları olduğu görülmektedir. Çünkü petrol, sudan sonra dünya insanlığının ihtiyaç duyduğu en önemli sıvı konumundadır. Bu noktada küresel güçlerin petrol ve doğal gaz ihtiyaçlarını karşılamak için oldukça çetin mücadelelerde buldukları görülmektedir.

Enerji, ekonomi ve siyaset arasındaki ilişkinin, küresel sistem anlamına geldiği bir dönemi yaşamaktayız. Bu noktada sahip oldukları enerji kaynakları nedeniyle Doğu toplumlarının, küresel sistemin dayatmaları altında kaldıkları görülmektedir. Özellikle Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya bölgesi sahip oldukları enerji kaynakları nedeniyle küresel aktörlerin hedefi konumuna gelmiştir.

Bilim ve teknolojideki gelişmelerle son dönemlerde alternatif enerji kaynaklarının tespit edileceği dile getirilmiştir. Fakat bugün için hidrokarbon kaynaklarının yerini alabilecek bir enerji kaynağı ortaya çıkmamıştır. Bu nedenle hidrokarbon kaynaklarına sahip bölgeler, küresel ve bölgesel güçler için hayati önemini korumaya devam etmektedir.

Bugün için zengin hidrokarbon kaynaklarına sahip bir bölge olarak Doğu Akdeniz'in öne çıktığını görmekteyiz. Bölge üzerinde

üretilmeye çalışılan tüm politikaların da yine bu eksen üzere can bulduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'nin bölge üzerinde ortaya attığı haklı tezler ise her daim küresel güçler tarafından engellenmeye çalışılmaktadır. Fakat her şeye rağmen Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını korumak için Akdeniz'deki varlığını sürdürmektedir. Esasında Türkiye'nin Akdeniz'deki varlığı yarım asırdan fazla bir süredir, küresel güçleri rahatsız etmektedir. Özellikle Kıbrıs konusunda Türkiye'nin ortaya koyduğu haklı iradeye karşı küresel güçler tarafından karşıt tezler öne sürülmektedir. Tüm iniş ve çıkışlara rağmen gerek Kıbrıs konusunda gerekse de Doğu Akdeniz enerji kaynakları konusunda Türkiye, halkı olarak elinden geleni yapmaktadır.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de en büyük kıyıya sahip ülkedir. Ayrıca bölge ülkeleri ile önemli bir siyasi ve kültürel ilişki ağına sahiptir. Gerek Mısır gerek Kıbrıs gerekse de İsrail- Filistin sorunu konusunda Türkiye'nin bölge ülkeleri için önemli bir konumda olduğu görülmektedir. Bu nedenle küresel ve bölgesel güçlerin, Doğu Akdeniz'de Türkiye olmadan bir çözüm arayışında olması, realpolitiğe uygun bir davranış değildir. Siyasi ve tarihi arka plan dâhilinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de bir ev sahibi konumunda olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada özellikle 2000'li yıllar sonrasında dünya gündemini oldukça fazla meşgul eden Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının öneminden bahsedilecektir. Daha sonrasında bölge üzerinde politika üretmeye çalışan küresel ve bölgesel aktörlerin politik yaklaşımları analiz edilecektir. Daha sonrasında AB, ABD ve Türkiye arasında ciddi bir soruna dönüşen Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda atılması gereken adımlara değinilecektir. En nihayetinde ise Akdeniz'e kıyısı olmayan Rusya ve Çin gibi ülkelerin bölge üzerindeki politikaları analiz edilecektir. Sorunun barışçıl yollarla çözülebilmesi için atılması gereken adımlar dile getirilecektir. Son tahlilde ise Türkiye'nin bölge üzerinde ortaya koyduğu politikaların haklılık payları vurgulanarak, Türkiye'nin Akdeniz'de var olmasının Türk dünyası ve İslam dünyası için taşıdığı öneme değinilecektir.

Çalışma sürecinde konu hakkında İngilizce ve Türkçe yazılmış eserlerden istifade etmeye çalıştık. Elde ettiğimiz bilgileri

ekonomik, kültürel, sosyolojik ve siyasal boyutları ile analiz ederek çalışmamıza ekledik. Çalışma sürecinde elde edilen donelerin kronolojik sıralamasına dikkat etmeye çalıştık. Son tahlilde elde edilen bilgi, veri ve analizler eşliğinde çalışmamızı bir araştırma-derleme çalışması boyutuna ulaştırmaya çalıştık.

1.AB'nin Doğu Akdeniz Politikası

AB'nin (Avrupa Birliği) Doğu Akdeniz politikalarına geçmeden önce genel hatları ile AB'nin dış politikasına değinmek gerektiği kanaatindeyiz. AB'nin doğru bir şekilde dış politika olarak tanımlanabilecek bir şeye sahip olması nispeten yeni bir olgudur. Uzun bir süre Avrupa Topluluğu'nun dış politikaları ticaret ve kalkınmaya odaklanmıştır. Dış politika, kendi başına kıskançlıkla korunan bir üye devlet ayrıcalığı olarak kalmıştır. AB'nin dış politikasının kademeli olarak ortaya çıkışının öyküsü, iyi bir şekilde prova edilmiştir. Çoğu yorumcu, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na ilişkin hükümleriyle birlikte 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması'nı, uygun bir şey olarak kabul edilebilir bir dış politikanın gerçekleştiği an olarak tanımlamışlardır (Westlake, 2020: 1). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte oluşmaya başlayan ve küresel siyasette oldukça aktif bir konuma gelen AB, 1990'lı yıllar sonrasında güçlü dış politika prensipleri oluşturmaya başlamıştır. Bir kıtasal birlik olma özelliğini taşıyan AB, bilindiği üzere kendi kıtasında; malların, paranın ve insanın serbest dolaşımını temel alan bir yapıda oluşmuştur. Fakat günümüze gelindiğinde AB'nin sadece kendi kıtasında değil dünyanın başka yerlerinde de politika üretir bir aktör konumuna geldiği görülmektedir.

Bilindiği üzere AB'nin yeni jeopolitik ortamı bir dizi önemli gelişmeyi içermiştir. Birincisi, Afrika'nın ekonomik bir blok olarak devam eden evrimi ve AB'nin hızla ortaya çıkan bu gerçeği kabul etmesi olmuştur. Mart 2018'de, Afrika Birliği'nin 55 üye devletinden 49'nun onaylaması halinde, kuruluşundan bu yana katılımcı ülkeler açısından dünyanın en büyük serbest ticaret alanını temsil edecek bir Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AFCFTA) oluşturmak için bir antlaşma imzalanmıştır. Jean-Claude Juncker'in Eylül 2018'de Avrupa Parlamentosu'na (AP) yaptığı "Birliğin Durumu" konuşmasında belirttiği gibi, "Afrika'nın

gelecek dönemde yani 2050’de nüfusu 2,5 milyar olacak, dünyadaki her dört kişiden biri Afrikalı olacak... Afrika’nın hayır işlerine değil, gerçek ve adil ortaklıklara ihtiyacı var.” demiştir (Westlake, 2020: 3). Kuruluşunda ABD’nin ciddi bir etkisini ördüğümüz AB, ilerleyen süreçte ABD’nin eksenini dışına çıkacak adımlar atmaya başlamıştır. Özellikle dünya üzerinde çeşitli ekonomik ve siyasi projeler üretme konusundaki tutumu, AB’nin sadece ekonomik kıtasal bir birlik olmadığını, aynı zamanda küresel siyasette aktif rol alan bir yapı olduğunu göstermiştir.

Anlaşılabacağı üzere AB’nin “çok taraflılık” a bağlılığı, muhtemelen büyüyerek bir dış politika aktörü haline gelmesinin bir yansımasıdır. Dış ilişkiler, 1957’den bu yana Avrupa entegrasyon sürecinin bir yönü olmuştur. Bunun açık bir örneği ticaret politikasıdır. 1950’lerde bunun politik yönleri daha az belirgin olsa da ortak bir ticaret politikasının zorunlu olarak bir dış boyutu vardır. Dünya Ticaret Örgütü Reformu ve Atlantik’teki mevcut farklı görüşler bağlamında, ekonomik açıklığı desteklemek ve korumacı eğilimleri etkisiz hale getirmek her zamankinden daha önemli olmuştur. Ekonomik “çok taraflılık”, AB’nin çabalarının önemli bir parçasıdır. Benzer şekilde, bazılarının derinden bir iç politika olarak göreceği tarım politikasının da zorunlu olarak güçlü dış etkileri vardır (Westlake, 2020: 24). Siyasal, ekonomik ve teknolojik olarak uzun bir dönemdir AB’nin oluşturmaya çalıştığı “çok taraflılık” politikasının etkileri, birçok konuda kendini göstermiştir. Özellikle Doğulu küresel ve bölgesel güçler ile kurulan ilişkiler, bu durumun en ciddi örneği olarak görülmektedir.

AB’nin dış politikasının analizi uzun zamandan beri, “yazılım” boyutlarından ziyade “donanım” boyutlarına çok daha fazla vurgu yapmıştır. AB’nin yaşamının ilk elli yılı boyunca, tüm boyutlarda, dünyanın geri kalanıyla ilişkilerine ilişkin tartışmaların büyük çoğunluğu siyaset, politikalar ve pratikler üzerine odaklanmıştır. Örneğin, AB’nin Ortak Ticaret Politikası, Ortaklık Antlaşmaları, Kalkınma Politikası, Dış İlişkiler ve Siyasi İş Birliği’nin incelenmesi gibi konular bunların başında gelmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesinden bu yana AB’nin dünyanın geri kalanıyla ilişkilerine ilişkin tartışmalar değişmiştir. AB’yi dünya siyasetine katılan ve

kısmen bu katılımdan oluşan siyasi bir varlık olarak anlamak, kavramsallaştırmak ve daha geniş düşünmek üzerine artan bir vurgu yapılmaktadır (Lucarelli and Manners, 2006: 1). Bu vurgunun etkisiyle aktif bir dış politika oluşturmaya çalışan AB, Afrika'dan Orta Doğu'ya ve Kafkaslara kadar mevcut dış politikasında birtakım değişimlere gitmiştir. Özellikle Akdeniz'e karşı olan politikasında ciddi değişimlerin yaşandığı görülmektedir.

Anlaşılabacağı üzere AB, giderek dış politikada ilkeli bir davranışa sahip, uluslararası bir aktör olarak sunulmaktadır. Hem kilit politika aktörleri hem de akademik yorumcular, AB'nin dünya siyasetinde kendine özgü doğasından kaynaklanan farklı bir rolüne işaret etmektedirler. Ayrıca bu imaj bir dizi dinamik, ancak tanımlanabilir değerlere, ilkelere ve dünyaya ilişkin görüntülere göre hareket eden yeni bir uluslararası aktörün yönüne işaret ediyor gibi görünen dış politika örnekleriyle pekiştirilmektedir. Bütün bunlar, anlaşılacağı gibi, AB'yi yeni bir uluslararası aktör tipi olarak betimleyen bir literatürde yer almaktadır (Lucarelli and Manners, 2006: 2). 2000'li yıllar sonrasında oldukça belirginleşen AB'nin yeni dış politika konsepti, pek tabiki askeri bir güç olmayı da gerektirmektedir. Uzun bir dönem askeri güç konusunda ABD'den beslenen AB'nin küresel bir aktör olarak, ABD'nin ekseninden çıkması durumunda önemli bir askeri güç olması da gerekmektedir.

Bilindiği üzere "değerler", Sovyet Komünizminin çöküşünün ve 11 Eylül sonrası devletsiz ağ aktörlerinin meydan okumasının ardından siyasi söylemde yeni bir önem kazanmıştır. Francis Fukuyama'nın liberalizmin üstünlüğüne dayanan "Tarihin Sonu" tezine, neo-liberal ekonomi ve tekno-bilime karşı çıkan hareketler tarafından da meydan okunmuştur. John McMurty'ye göre bunlar, Batı teknokratik düzeninin küresel uzantısı tarafından yapılandırılmış "Değer Savaşları"dır (Lucarelli and Manners, 2006: 59). Bugün için AB'nin küresel siyaset içerisinde bir "değer savaşı" verdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle gerek Doğu Akdeniz'de gerekse de diğer dünya toplumlarıyla kurmaya çalıştığı ilişki ağını, bu perspektif dâhilinde analiz etmemiz gerekmektedir.

Esasında AB, Akdeniz stratejisini “Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası” olarak dizayn etmiştir. Bu yeni perspektif dâhilinde bölgeye daha fazla maddi kaynak ayrılmıştır. Bölgesel iş birliği politikaları oluşturulmuş ve kamuoyunu bu iş birliğinden yana şekillendirmek için “sivil toplum örgütleri” projeleri uygulamaya çalışılmıştır (Koç, 2002: 2). Nihayetinde AB’nin Akdeniz politikasını yüzeysel bir politik bakış açısı ile analiz etmek doğru değildir. Genelinde Akdeniz bölgesine özelde ise Doğu Akdeniz’e yönelik AB politikalarını, büyük bir perspektif dâhilinde analiz etmemiz gerekmektedir. Bu nedenle AB’nin Doğu Akdeniz politikalarını, enerji politikaları üzerinden değerlendirmemiz gerekmektedir.

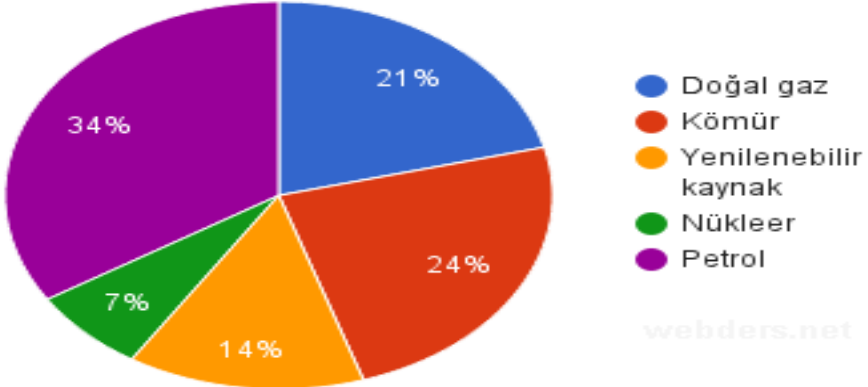
Temelde AB’nin Akdeniz bölgesindeki güvenlik politikası ekonomik liberalleşmeyi, demokrasinin kurulmasını, sosyal birlikteliği ve stratejik gayeleri içine alan oldukça geniş bir güvenlik algısına dayanmaktadır (Özer, Ayhan ve İrdem, 2017: 177). Bu algının temelinde pek tabiki AB’nin çıkarları en önemli boyutu oluşturmaktadır. Bölge ülkeleri ile yapıcı ilişkiler şeklinde temellenen AB’nin Akdeniz politikasının temel gayesi: Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına ulaşabilmektir.

Bugün AB’nin Doğu Akdeniz’deki sondaj faaliyetlerine ilişkin sadece üyeleri olan Yunanistan ve GKRY politikalarını benimseyerek hareket etmesi, dikkatlerden kaçmamaktadır. Türkiye, AB’yi Kıbrıs’ta henüz çözüme varmadan GKRY’nin tüm Ada’ya hükmediyor gibi üyesi yapmakla ve Rumların güdümünde olmakla itham etmektedir (Gülal, 2021:1). AB’nin Akdeniz’deki politikalarını, Kıbrıs noktasında analiz edecek olursak, her yönü ile Rumların tezlerinin desteklendiğini görebilmemiz mümkündür. Bu noktada Türkiye’nin haklı olarak, bir karşı mücadele verdiği görülmektedir. Kıbrıs konusunda AB’nin oluşturduğu politikaların temelinde inildiğinde, AB’nin sadece üyesi olan Yunanistan ve GKRY için Kıbrıs konusunda direktmediği ortaya çıkmaktadır.

AB’nin Kıbrıs konusunda ortaya koymaya çalıştığı politikanın temel hedefi: Türkiye’yi Akdeniz’de pasif bir noktaya iterek, Kıbrıs üzerinden Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına ulaşmaktır. Bu nedenle AB’nin adadaki Rumları bahane ettiğini ve Rumların

tezlerini desteklediği gibi bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Esasında AB'nin temel amacı: Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına sorunsuz bir şekilde ulaşabilmektir.

Tablo-1
ENERJİ KAYNAKLARI

Dünyada enerji kaynaklarının yüzdelerik dağılımı

Kaynak:<https://app.emaze.com/@AOLCCLFFI#1>, (06.03.2022)

10

Mevcut veriler ışığında Tablo-1'de verilen bilgiler analiz edildiğinde, küresel anlamda hidrokarbon kaynaklarının hala büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Yüzdelerik dilim içerisinde değerlendirildiğinde dünyanın enerji kaynaklarının yaklaşık yüzde 80'ninin hidrokarbon kaynaklarından oluştuğu görülmektedir. Bu nedenle Doğu Akdeniz bölgesi, sahip olduğu enerji kaynakları nedeniyle küresel düzende önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle AB'nin dış politikasında Doğu Akdeniz'in kıymeti her geçen gün artmaktadır.

2.ABD'nin Doğu Akdeniz Politikası

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, 50 yıllık "iki kutuplu"luk altında işleyen uluslararası sisteme yapısal bir yeni düzenleme getirmiştir. 1991'den bu yana, ABD'nin uluslararası sistemin merkez üssü olduğu yeni bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Gerçekte ABD, Roma İmparatorluğu, Napolyon, Hitler veya SSCB'nin yaptığı gibi, geleneksel küresel egemenlik peşinde

olmayan bir “hegemon güç”tür. Soğuk Savaş’ın sona ermesinden hemen sonra ABD’nin ana siyasi hedefi: Baskın bir Batılı yumuşak güç yapısının kurulması ve küresel ticaretin engelsiz bir şekilde devam etmesi için serbest deniz yollarının korunması olmuştur. Bunun da ötesinde Washington, Rusya’nın Soğuk Savaş’tan ekonomik ve siyasi olarak yıkılmış halde çıktığını, ancak yine de sert güç yapısını koruma kapasitesine sahip bir nükleer güç olduğunu bilmıştır. Ayrıca, Soğuk Savaş sonrası dönemde bir başka etkili aktör olarak Çin de ortaya çıkmıştır. Çin’in kapitalist sistemin bazı temel bileşenlerinden yararlanma konusundaki derin iştahı, Pekin’in Soğuk Savaş sonrası küresel ekonomideki statüsünü yükseltmesine izin vermiştir (Litsas, 2020: 113). Soğuk Savaş’ın sona ermesi tüm dünyada dengeleri değiştirmiştir. Değişen dengelerle beraber yeni bir düzenin kurulduğu, bu düzenin de ABD önderli “tek kutuplu” sistem olduğu görülmüştür. Soğuk Savaş sonrasında ABD’nin bu bilinç ile dünyanın birçok bölgesinde politika üretmeye başladığı görülmüştür. Pek tabiki bu bölgelerin başında da Akdeniz gelmiştir.

ABD’nin dış politikasını doğru bir şekilde analiz edebilmek için mevcut politikalarını muhtemel rakipler üzerinden okumamız gerekmektedir. Bu noktada Rusya’ya ayrı bir yer açmamız önemlidir. Alexander Nevsky’nin en küçük oğlu Prens Daniil Aleksandrovich, MS 1283’te Moskova prensliğini kurduğundan beri Ruslar, orta çağ uluslararası arenasında lider bir rol oynamaya başlamıştır. Rusya, bugüne kadar küresel jeostratejik meselelerde birincil unsur olmasına rağmen, denizlerdeki varlığı, en azından yirmi birinci yüzyılın başından beri, karadaki varlığı kadar gelişmiş değildir. Büyük bozkırlardan oluşan Rus topraklarının coğrafi boşluğuyla birlikte, Rusya’nın tarihi boyunca karşı karşıya kaldığı askeri tehlikelerin doğası, Moskova’yı büyük bir güç yaratarak yetenekli bir kara savaşının zorlu stratejik kültürünü geliştirmeye teşvik etmiştir. Coğrafyanın Rus stratejik kültürü üzerindeki etkisi, devleti kuşatan ve planlarını uygulamak için Rus topografyasından yararlanan sayısız düşmanın eylemleriyle sıklıkla doğrulanmıştır (Litsas, 2020: 192). Soğuk Savaş sürecinde ABD’nin ötekisi olan SSCB, Soğuk Savaş sonrasında tarih sahnesinden silinmiştir. 2000’li yıllara kadar “tek

kutuplu” sistemin öncüsü olan ABD, 2000’li yıllar sonrasında küresel sistemde yeniden Rusya’nın yükselişi ile karşı karşıya gelmiştir. Birçok bölgede çatışan çıkarlara sahip olan ABD ve Rusya arasındaki ilişkilerin, Akdeniz konusunda da çıkmaza girdiği görülebilmektedir.

Oldukça anlaşılır bir şekilde, analistlerin çoğunluğu Çin ve Rusya’nın Doğu Akdeniz’deki jeostratejik ve sosyopolitik güç dengesinde sahip olduğu etkiye dikkat ederek bölgedeki yeni yapısal gelişmelere ilişkin faydalı sonuçlar çıkarmışlardır. Bununla birlikte, bugün Doğu Akdeniz’deki ABD statüsü ve NATO’nun geleceği için en büyük zorluk, Türk varlığı olarak görülmektedir (Litsas, 2020: 199). Özellikle Kıbrıs konusunda Türkiye’nin tezlerini çürütmeye çalışan ABD’nin asıl amacının, Akdeniz’deki statüsünü korumak ve Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına ulaşmak olduğu anlaşılmaktadır.

Esasında ABD dış politikasındaki kavramsal boşluklarla birleşen “çok kutuplu” sistemik zorlukların aşırı derecede değişken bir jeostratejik ortam yaratması ile Doğu Akdeniz’de yeni bir dönem başlamıştır. Ancak bugün ABD’nin bölgede yüzleşmek zorunda olduğu sorunları birbirinden ayırmak hayati bir önem taşımaktadır. 1805’ten beri ilk kez Beyaz Saray, kendisini ABD’nin bölgede verilen uyarının farklı doğasını ve şeklini ele alabilecek ve açıkça kategorize edebilecek çok boyutlu bir yaklaşım geliştirmesi gereken zorlu bir konumda bulunmaktadır (Litsas, 2020: 207). Çünkü geçmiş dönemlere kıyasla Doğulu küresel güçlerin daha yüksek teknolojik ve ekonomik imkânlarla sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Çin ve Rusya’nın bu noktada ciddi bir rakip oldukları göze çarpmaktadır.

Enerji politikaları noktasında ABD ve AB iş birliği son dönemlerde basında çıkan hem ABD hem de AB’den gelen ifadelerde GKRY’nin Kıbrıs’ın hepsinin temsilcisi olarak ifade eden ve onun “Münhasır Ekonomik Bölge”si olarak adlandırdıkları bölgelerde Türkiye’nin sondaj çalışmaları yapmasını kuşku ile karşıladıkları yönündeki ifadeler, bu yönde de benzer fikir ve iş birliği içinde olduklarını ortaya çıkarmaktadır (Ünver Noi, 2019: 14). Kıbrıs üzerinden Türkiye’nin bölgedeki varlığını etkisizleştirmek isteyen ABD, GKRY ve AB ortaklığı, Doğu Akdeniz

enerji kaynaklarına tek başlarına ulaşma gayesi gütmektedir. Bu politik tutumun etkisi, 1960'lı yıllardan beri varlığını korumaktadır.

Görüleceği üzere 2020 yılında ABD, uzun zamandır Kıbrıs'taki iki farklı yapı olan KKTC ve GKRY'ye uyguladığı silah ambargosunu tek taraflı kaldırarak, GKRY'ne silah satışına imkân vermiş ve GKRY Rum Milli Muhafız Ordusu'nu Doğu Akdeniz'de istikrarı oluşturma gayesiyle askeri eğitim ve talim faaliyetlerine katarak, savaş kabiliyetini artıracaklarını ifade etmiştir (Özgöker, 2020: 1). Türkiye'nin adadaki varlığını her yönü ile silmeye çalışan ABD, Rumlar üzerinden yeni bir politik süreç oluşturmaya çalışmaktadır. Esasında ABD'nin bu politikadaki amacı: Rumların adadaki güvenliğini sağlamaktan çok Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına Türkiye'nin ulaşmasına engel olabilmektir.

Yunanistan Çevre ve Enerji Bakanı Kostis Hatzidakis'in geçen dönemlerdeki açıklamasına göre ABD, 13 Ocak 2021 itibariyle Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na katılım isteğini resmi bir şekilde dile getirmiştir. Forum, Doğu Akdeniz'de enerji konusunda iş birliğini hedefleyen bir platform olarak tasarlanmıştır. Fakat bu yapıya üyelik için Doğu Akdeniz'e kıyası olmak gibi bir şart bulunmamaktadır (Ozan, 2021: 1). ABD, Yunanistan ve GKRY arasında ilerleyen ticari ve siyasi ilişkiler incelendiğinde tüm hedeflerin, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına ulaşmak olduğu görülmektedir. Bu noktada Türkiye'nin bölgedeki varlığını sınırlamak için ciddi bir mücadele verildiği anlaşılmaktadır.

Bilindiği üzere Doğu Akdeniz, son dönemlerde uluslararası güç çatışmasının öne çıktığı bölgelerinden biri olmuştur. Filistin konusu, Arap-İsrail çatışması, Kıbrıs sorunu, Arap Baharı, Suriye'de iç savaş vb. birçok uluslararası konuya ev sahipliği yapan Doğu Akdeniz'de bir de zengin doğalgaz kaynakları bulununca, küresel ve bölgesel aktörlerin Doğu Akdeniz'e olan ilgi ve alakası artmıştır (Ozan, 2020: 160). İlerleyen süreç içerisinde Türkiye'nin bölgedeki varlığının oldukça rahatsızlık uyandırdığı görülmüştür. Fakat tüm engellemelere rağmen Türkiye gerek Kıbrıs konusunda gerekse de Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda, uluslararası hukuktan doğan tüm haklarının koruyucusu olduğunu tüm dünyaya ispat etmiştir.

3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasına geçmeden önce Türkiye'nin dış politikasında ABD'nin yerine değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bilindiği üzere Türk-Amerikan ilişkisinin stratejik doğası, ABD'nin Türkiye'ye askeri yardımı için kritik bir rol üstlenmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) Cumhuriyetin koruyucusu olarak Türk siyasetindeki önemi göz önüne alındığında, ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askeri yardımın, istikrarsız bir bölgede modern bir orduyu sürdürmenin ötesinde Türkiye için çok yönlü sonuçları olması beklenmektedir. Türk-Amerikan ilişkileri için kritik olan bir çıkarım, ABD askeri yardımının Türk kamuoyunun ABD hakkındaki görüşünü nasıl etkilediğidir. Özellikle, Başkan George W. Bush'un "şer eksen" ve "haçlı seferi" konuşmalarından 2003'teki Irak işgaline kadar uzanan çok çeşitli Amerikan dış politika eylemleri göz önüne alındığında, 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askeri yardımın Türk kamuoyunun ABD'ye yönelik algısı üzerindeki etkilerini değerlendirirken ABD-Türkiye ilişkilerini göz önüne almamız gerekmektedir (Sadık, 2009: 21). Türkiye, bir NATO üyesi olarak ABD tarafından her daim önemli bir müttefik olarak tanımlanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sürecinde komünist tehlikeye karşı Türkiye'nin "en ileri uç karakol" olduğu ifade edilmiştir. Dönem ilişkilerde birtakım sorunlar yaşansa da iki ülke ilişkileri "stratejik ortaklık" anlayışı ile ilerlemiştir. Fakat Kıbrıs konusu ve Doğu Akdeniz meselesi gibi konular nedeniyle Türk kamuoyunda ABD'ye karşı bir olumsuz algı oluştuğu görülmektedir.

Türkiye, NATO'nun güney kanadının kalesi olarak, bazı Doğu Avrupa ülkeleriyle ve ayrıca Suriye ve Irak gibi eski Sovyet yandaşlarıyla ortak sınırlara sahiptir. Bugün bu bölge hala dünyanın tehlikeli ve istikrarsız bir bölgesi olmaya devam etmektedir (Sadık, 2009: 25). Bu nedenle Türkiye'nin sınır güvenliği önemli bir konudur. Bu noktada Türkiye, "stratejik ortak" olarak nitelediği ABD'den ve üyesi olduğu NATO'dan gereken desteği görememiştir. Özellikle MIM-104 Patriot ve F-35 meselesi, Türkiye ve ABD ilişkilerinde derin yaralar açan sorunlara dönüşmüş durumdadır.

2002 yılından bu yana ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askeri yardımdaki artış ve azalışlar konusunda Türk kamuoyu paralel bir seyir izlese de bu ilişkide 2000-2002 döneminde de bir anormallik gözlemlenmiştir. Örneğin, ABD askeri yardımı neredeyse sekiz kat artmasına rağmen, Türk kamuoyunun ABD'ye yönelik olumlu görüşü 2000'de yüzde 50'nin üzerindeyken 2002'de yüzde 30'un altına düşmüştür (Sadık, 2009: 29). Türk kamuoyunda böyle bir algının oluşmasının temel nedeni ise ABD tarafının samimiyetsiz olduğunun düşünülmesidir. Özellikle terörle mücadele konusunda Türkiye ne ABD'den ne de NATO'dan beklediği desteği alamamaktadır. Ayrıca Kıbrıs konusunda da ABD'nin Türkiye'ye karşı uygulamış olduğu çifte standart, bu güvensizlik ortamının oluşmasındaki bir diğer nedendir.

Görüleceği üzere 24 Nisan 2004'te Kıbrıslı Türklerin üçte ikisi, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın önerdiği "Kıbrıs Sorununun kapsamlı çözümü" (Annan Planı) lehinde oy kullanırken, Kıbrıslı Rumların dörtte üçünden biraz fazlası bu öneriyi reddetmiştir. Bir hafta sonra, 1 Mayıs 2004'te Kıbrıs Cumhuriyeti, Avrupa hukukunun uygulanmasının Kıbrıs Hükümeti'nin kontrolü altında olmayan alanlarda siyasi bir çözüm bekleyene kadar askıya alınması şartıyla Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Kıbrıs sorununu son yıllarda yakından takip edenler, genellikle bu olaylar dizisine şaşırılmışlardır. Bu süreçte Avrupa Birliği, siyasi soruna önceden bir çözüm bulunmadan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üyeliğini nasıl kabul edebilir? Daha da ilginç, Annan Planı'na karşı oy verenler neden bundan faydalansın? AB üyeliğinde, Planı destekleyenler AB hukukunun dışında mı tutuluyor? Gibi haklı sorular gündeme gelmiştir (Hoffmeister, 2006: XI). İlerleyen dönemde Kıbrıs konusunda ABD ve AB'nin bir fikir birliği yaptığı görülmüştür. Nihayetinde Türkiye'nin hakları yok sayılarak, adadaki Rumlar yönetimde tek söz sahibi olarak görülmüş ve adadaki Türklerin hakları görmezden gelinmiştir. Akdeniz'de Türkiye'nin ABD ve AB ile yaşadığı sorunların temelinde bu olguyu görebilmemiz mümkündür.

Bilindiği üzere Eski dönemlerde Kıbrıs farklı güçler tarafından yönetilmiştir. MÖ 58'den MS 395'e kadar bir Roma eyaleti olmuştur. Daha sonrasında Bizans İmparatorluğu'nun (395-1184)

bir parçası olmuş ve Lüzinyan (1192-1489) ile Venedik (1489-1571) dönemlerinden sonra Osmanlı İmparatorluğu adayı devralmıştır (1571-1878). Sonrasında ise Büyük Britanya, Kıbrıs'ı 1878-1914 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'ndan kiralamış ve daha sonra Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi nedeniyle ilhak ederek 1960 yılına kadar bir koloni olarak yönetmiştir (Hoffmeister, 2006: 1). Anlaşılacağı üzere Kıbrıs'ta, Türklerin varlığı oldukça eski dönemlere uzanmaktadır. Bu nedenle ABD ve AB tarafından Türklerin Kıbrıs'ta yok sayılması, uluslararası hukuku hiçe saymak demektir. Bu nedenle Türkiye, haklı olarak Kıbrıs konusunda gerekli mücadeleyi vermektedir.

Yakın tarihe dönecek olursa 1950'de, yeni seçilen Başpiskopos III. Makarios'un önderliğinde Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi, bir kampanya başlatmıştır. Kıbrıs'ın herhangi bir sakini, her sayfasında "Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesini talep ediyoruz" ifadesinin yer aldığı büyük kampanyaya imza atabilmiştir. Bildirildiğine göre 224.000 Kıbrıslı Rum'dan 215.000'i Yunanistan ile birliği desteklerini ifade etmiştir. Sonuç BM Genel Sekreteri'ne iletilmiştir. İkili ilişkilerini bozmak istemeyen İngiltere ve Yunanistan'dan da bu konuda olumsuz bir tepki gelmemiştir (Hoffmeister, 2006: 2). Makarios öncülüğünde Kıbrıs'ta başlatılan "oldu-bitti siyaseti", tam anlamıyla bir hukuk katliamı olmuştur. Kıbrıs'ta Türklerin hakları görmezden gelinmiştir. Bu durum karşısında sessiz kalmayan Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını savunmak için gerekli müdahalede bulunmuştur. O günden bugüne, ciddi bir sorun olarak varlığını koruyan Kıbrıs sorunu, ABD ve AB'nin samimiyetsiz tavrı nedeniyle çözüme kavuşamamıştır. Bugüne gelindiğinde ABD ve AB'nin Kıbrıs konusunda neden bu kadar ısrarcı oldukları açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Özellikle Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına sorunsuz bir şekilde ulaşabilmek için Türkiye'nin Akdeniz'den uzaklaştırılmak istendiği görülmüştür.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının öncelikli amaçlarından ilkinin, Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan ekonomik haklarının ve çıkarlarının güvence altına alması oluşturmaktadır. Enerji kaynakları noktasında büyük oranda dış tedarikçilere bağlı olan Türkiye adına, Doğu Akdeniz'in bulunan ve bulunmayı

bekleyen güçlü doğalgaz ve petrol kaynakları önemli bir değere sahiptir (İnat, 2020: 1). Mevcut arka plan dâhilinde Türkiye'nin gerek Kıbrıs konusunda gerekse de Doğu Akdeniz konusunda ortaya koyduğu irade, meşru bir iradedir. Bu nedenle Türkiye, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda haklı bir mücadele vermektedir.

Yakın tarihe dönülecek olursa Türkiye, 27 Kasım 2019 yılında Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile "Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Antlaşması" yapmıştır. Böylece Yunanistan'ın Girit, Karpathos ile Rodos adalarının güneyinde kalan alanı, kıta sahanlığı içinde gördüğünü duyurmuş ve antlaşmayı BM'ye yazdırmıştır (Yılmaz, 2020: 29). Türkiye'nin süreç içerisinde uluslararası hukuka uygun bir şekilde hareket ettiği görülmektedir. Lakin küresel güçlerin bölge üzerinde seçilmiş hükümetler dururken, terör örgütleri ile iş birliği içerisinde olduğu görülmektedir. Özellikle Libya örneğinde bu sürecin yaşandığı anlaşılmaktadır. Kısacası Türkiye, her yönü ile bir hukuk mücadelesi verirken, ABD ve AB'nin bir hukuk katliamı yaptığı görülmektedir.

Petrol ve doğal gaz rezervleri noktasında oldukça güçlü olan bu bölgenin, enerji kaynakları konusunda dışarıya bağlı olan Türkiye'nin talebini karşılaması adına büyük bir önemi olduğu görülmektedir (İnat, Ataman ve Duran, 2020: 10). Bu nedenle Doğu Akdeniz'in Türkiye'nin ekonomik çıkarları için büyük bir önemi olduğunu ifade etmemiz gerekmektedir. Fakat bunun yanında bir manevi değeri olduğu, bir hak ve hukuk mücadelesine dönüştüğünü de vurgulamak gerekmektedir.

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki yasal haklarına sahip çıkıp ve korumaya yönelik, bölgede atmış olduğu sağlıklı adımlarla beraber masada da diyalog aracılığıyla bölgede hakları olan tüm bölge devletleri ile barışçıl bir zeminde sorunları çözmekten yana olduğunu ifade etmiştir (Yorulmaz, 2020: 3). Bu nedenle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ortaya koyduğu irade, bir hak arayışıdır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz konusunda gerek sahada gerekse de masadaki tutumu, bölge ülkelerinin de haklarına saygı temelinde ilerlemektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de bir hukuk

mücadelesi vermekte ve paydaşlarında haklarına saygı duyarak konuyu, barışçıl bir zeminde çözüme kavuşturmak istemektedir.

4.Küresel Zeminde Doğu Akdeniz'in Muhtemel Geleceği

Türkiye'nin artan diplomatik etkileşim hacmi sayesinde, özellikle kapalı bir ekonomik rejimden ciddi bir küreselleşmeye geçerken, Türkiye'nin geniş çevresinde ticaret ve ekonomik genişlemesini kolaylaştırmıştır. Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ne ve İran ve Pakistan'ı da içeren hâlihazırda mevcut olan ECO'ya (Ekonomik İşbirliği Örgütü) ek olarak, bazı Orta Asya ülkelerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ayrıca Türkiye'nin öncülüğünde, Karadeniz dışında gözlemci statüsünü talep eden veya üstlenen ülkelerin sayısına bakılırsa çekici bir kurum haline gelen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı da önemli bir noktadadır. Türkiye, ayrıca Akdeniz'deki çoğu ülke ile ikili serbest ticaret ilişkileri geliştirmiştir (Kibaroğlu, 2006: 7). 2000'li yıllar sonrasında her yönü ile dünyaya açılan bir Türkiye, görebilmemiz mümkündür. Özellikle diplomatik ilişkilerle desteklenen ticari ilişkilerin hem Türkiye hem bölge ülkeleri hem de küresel ticari dengeler için çok şey ifade ettiği görülmektedir. Bölgesel bir güç olma boyutunu çoktan geride bırakan Türkiye'nin küresel ticari politikaları, pek tabiki birtakım küresel güçleri rahatsız etmektedir.

Bölgesinde ve küresel alanda artan ticaret hacmi ile yeni enerji kaynaklarına ihtiyaç duyan Türkiye'nin haklı olarak Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına ulaşma talebi, küresel anlamda ciddi bir rahatsızlık yaratmaktadır. Lakin Doğu Akdeniz'de kurulacak herhangi bir düzenin, Türkiye olmadan başarıya ulaşması mümkün değildir. Türkiye, bölgesinde ve küresel alanda her ülkenin iş birliği yapmak istediği bir ülkedir. Fakat Doğu Akdeniz enerji kaynakları konusunda Türkiye'ye hak ettiği payı vermemek üzere kurulan bir sistemin olduğu görülmektedir. Tüm engellemelere ve tüm hesaplara rağmen Doğu Akdeniz'de barışçıl ve adil bir çözüm için Türkiye'nin sisteme dâhil edilmesi şarttır. Küresel güçlerin bu gerçekliğin farkına varıp, Doğu Akdeniz'de barışçıl bir temelde sorunları çözebilmesi için bu gerçekliği kabul etmeleri gerekmektedir.

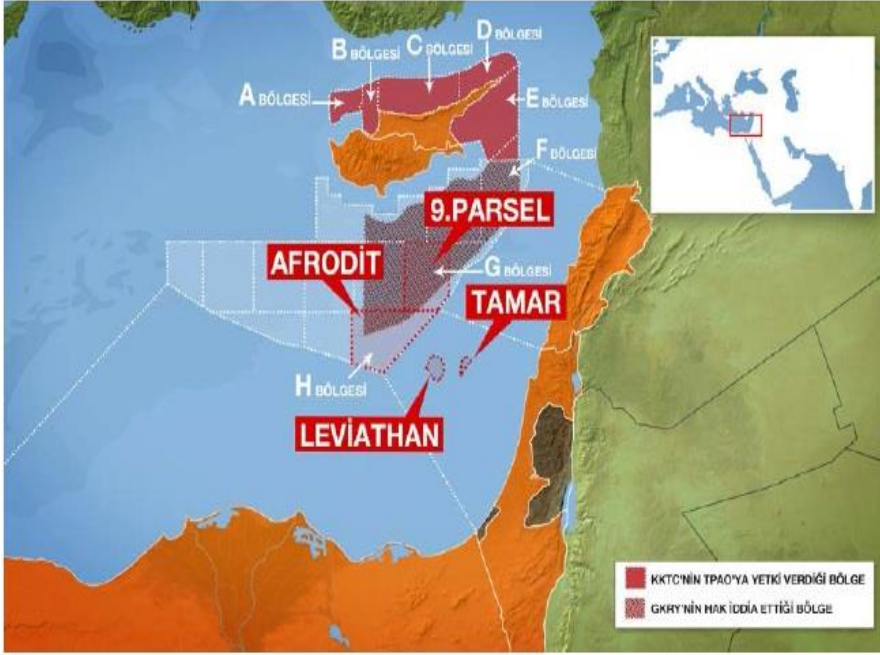
Akdeniz'deki bir diğer sorunlu bölge olan Kıbrıs konusuna dönecek olursak, adayı Doğu Akdeniz bağlamında ele aldığımızda Kıbrıs jeopolitiği öne çıkmaktadır. Adanın sakinleri Türkler ve Rumlar olduğu için iki ülke Türkiye ve Yunanistan'ın çıkarları söz konusudur. Bu iki ülke arasındaki Kıbrıs sorununa ilişkin mücadelenin tarihi, tam olarak böyle bir tanımlamayı doğrulamaktadır (Kıbaroğlu, 2006: 35). Tarihi, siyasi, kültürel ve sosyolojik şartlar Kıbrıs'ta Türklerin varlığını ortaya koymaktadır. AB ve ABD eliyle Kıbrıs konusunda ortaya konulan tutum, tarihi bir gerçekliği görmezden gelmektedir. ABD ve AB eliyle geliştirilen tam anlamıyla bir uluslararası hukuk ihlali olan bu yaklaşım, doğal olarak Türkiye'nin haklı direnci ile karşılaşmaktadır. Kıbrıs, küresel denklemde sadece bir ada olarak değer görmemektedir. Kıbrıs, Akdeniz enerji kaynakları ve ticaret yolları için önemli bir üs olarak görülmektedir. Türkiye'nin adadan ve Akdeniz'den uzaklaşması, AB ve ABD menşeli ticari yapılar için önemli bir kazanım olacaktır. Lakin Akdeniz'de barışçıl bir çözüm için Türkiye'nin hesaba katılması ve hak ettiği kazanımları alması gerekmektedir. Aksi bir durum, Akdeniz'e barış getirmeyecektir. Türkiye, Akdeniz'de ve Kıbrıs'ta uluslararası hukuka uygun olarak hareket etmektedir. Hukuk katli ve "oldu-bitti siyaseti" ise Batılı aktörler tarafından uygulanmaktadır.

Orta Doğu'nun Avrupa'ya ulaşımı, büyük oranda Doğu Akdeniz aracılığı ile olmaktadır. Mevcut durum bölgeyi, daha önceden de olduğu gibi ticaret faaliyetlerinin en önemli güzergâhı yapmakta ve stratejik kıymetini yükseltmektedir (Tuğrul, 2018: 17). Her yönü ile küresel güçler için önemli bir alana tekabül eden Doğu Akdeniz, özellikle yeni enerji kaynaklarını barındırması ve Orta Doğu enerji kaynaklarının Batı'ya ulaşabilmesi için en önemli bölge konumundadır. Mevcut veriler ışığında büyük resme baktığımızda, Batılı küresel güçlerin neden bu kadar Türkiye'nin Akdeniz'de olmasına karşı çıktıkları, net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Doğu Akdeniz enerji kaynakları denilince İsrail'in faaliyetlerini de dile getirmemiz gerekmektedir. İsrail'in deniz yetki sahasında yapılan ilk buluş, Ocak 2009'da ABD'ye ait Noble Energy ve İsraili

Delek Drilling ve Avner Oil'in Hayfa Şehri'nin 50 mil yakınında Tamar adlı gaz bölgesinin bulunması ile olmuştur (Özekin, 2020: 15). Anlaşılacağı üzere, Doğu Akdeniz enerji kaynakları hem bölge ülkelerinden hem de küresel güçlerden ciddi bir ilgi görmektedir. AB, ABD, Yunanistan, GKRY ve İsrail arasında kurulan denklemin, Türkiye'yi Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına ulaşma noktasında engellemeye çalıştığı görülmektedir. Fakat tüm engellemelere rağmen Türkiye, uluslararası hukuktan doğan haklarını kullanarak gerekli faaliyetleri yürütmektedir.

Tablo-2

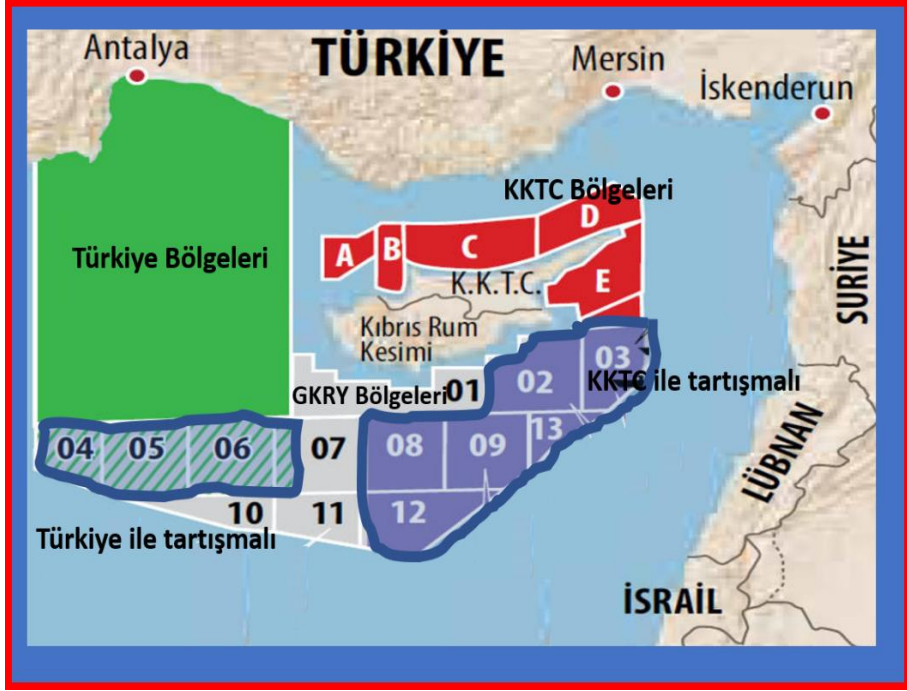
Kaynak: Al Jazeera

Kaynak: https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html, (06.03.2022).

Mevcut bilgiler ışığında **Tablo- 2**'de verilen bilgiler incelendiğinde, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının yoğunluğu görülmektedir. Özellikle Kıbrıs adasının etrafında yoğunlaşmış enerji bölgelerinin varlığı göze çarpmaktadır. Türklerin ve Rumların olduğu bölgelerde farklı şekillerde kümelenmiş enerji

alanlarını görebilmek mümkündür. Ayrıca İsrail'in yetki sahasında da enerji kaynaklarının olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-3

Kaynak:<https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/dogu-akdenizdeki-enerji-mucadelesinin-guvenlik-acisindan-muhtemel-sonuclari-kose-yazisi-9523>, (06.03.2022).

Mevcut arka plan dâhilinde **Tablo-3** incelendiğinde ise Akdeniz'de Türkiye, KKTC ve GKRY yetki alanına giren bölgelerin olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye ile GKRY arasında ve KKTC ile GKRY arasında tartışmalı alanların olduğu anlaşılmaktadır. Tüm veriler ve bilgiler ışığında Türkiye'nin Akdeniz'de bir ev sahibi olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca KKTC'nin de Akdeniz'de bir paydaş olduğu ortaya çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'de barışçıl bir çözüm için bu gerçekliğin, tüm küresel ve bölgesel aktörler tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.

Sonuç

21. yüzyılın ilk çeyreğinde dünya üzerinde yeni dengelerin kurulduğu görülmektedir. Afganistan'dan Ukrayna'ya kadar yeni bir düzenin tesis edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu yeni düzenin yaratmış olduğu çalkantılar, bölge insanları için içinden çıkılması zor olan sorunları beraberinde getirmektedir. Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya kadar küresel güçler tarafından oluşturulmaya çalışılan projelerin, küresel güçlerin çıkarı doğrultusunda olduğu bilinmektedir. Küresel düzenin öncü aktörleri, dönem içerisinde rol değişimi yaşasa da değişmeyen gerçeklik, bölge halklarının bir "mutlak yoksullaşma"ya itildiği gerçeğidir. Küresel güçlerin yürütmüş olduğu emperyalist politikaların, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda da varlığı göze çarpmaktadır.

21. yüzyıl halen daha devletlerin hidrokarbon kaynaklarına bağımlılığının sürdüğü bir yüzyıldır. Bu nedenle küresel güçler, bölge üzerinde kendi çıkarları için bir düzen tesis etme gereği duymaktadırlar. Uluslararası hukuku hiçe sayan bu politikalar, Türkiye'nin bölgedeki haklarını görmezden gelmektedir. Küresel güçlerin tüm politikalarına rağmen Türkiye, halkı mücadelesine devam etmektedir.

Bilindiği üzere bir bölgenin sahip olduğu özellikler, o bölgenin uluslararası hukuktaki yerini tayin etmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinin sahip olduğu tarihi, kültürel, siyasi ve sosyolojik geçmiş Türkiye'nin bu bölgede ev sahibi konumunda olduğunu göstermektedir. Aynı durum Kıbrıs konusunda da geçerlidir. Bu sebeple bölge üzerinde barışçıl bir çözüm için Türkiye'nin bölgedeki varlığının tüm küresel ve bölgesel güçler tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.

2000'li yılların başında itibaren bölgede keşfedilen enerji kaynakları ABD, AB, GKRY, Yunanistan ve İsrail denklemine paylaşılmaya çalışılmaktadır. Kıyıdaş bir ülke olmasına rağmen Türkiye'nin bölgedeki halkları görmezden gelinmektedir. Tabiri caiz ise Doğu Akdeniz bölgesi, bir "enerji savaşları" bölgesine dönüşmüş durumdadır. Süreç içerisinde en ciddi anlaşmazlığın Türkiye ile GKRY arasında yaşandığı görülse de esasında süreci

bir çözümsüzlük noktasına iten ABD ve AB'nin GKRY üzerinden üretmeye çalıştığı politikalarıdır.

Bölgedeki sorunun çözümü için bir iş birliğinin olması gerekmektedir. Bu noktada Türkiye'nin haklarının gözetilmesi ve ev sahibi statüsünün kabul edilmesi elzemdir. Sorunun barışçıl yollarla çözülebilmesi için Türkiye, sahada ve masada atması gereken tüm adımları atmıştır. Ayrıca diplomasi yolunu daima açık tutarak, barıştan yana olan ve uluslararası hukukun gereklerini kabul eden bir konumda olduğunu tüm dünyaya ispatlamıştır.

Türkiye'nin bölgedeki kararlı tutumu, önümüzdeki dönemlerde şüphesiz ki görünürde Türkiye'yi GKRY ve İsrail ile karşı karşıya getirecektir. Lakin görünenin ötesinde, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki asıl rakipleri, ABD ve AB'dir. Türkiye, her şeye rağmen bölgedeki haklarını savunacaktır. Türkiye tarihiyle, siyasi tecrübesiyle ve mevcut durumu ile her durumda hak ve hukukunu korumaya muktedir bir ülkedir.

Türkiye'nin gücünün farkında olan birtakım kıyıdaş ülkenin, Türkiye'nin direk karşısına çıkmak gibi bir cesaret gösteremedikleri ortadadır. Bu nedenle bu bölge ülkeleri, AB ve ABD'den medet ummaktadırlar. Bu noktada da yaşanan süreç, Türkiye'nin ne kadar önemli bir güç olduğunu göstermektedir. Hiçbir ülkenin hakkına göz dikmeyen Türkiye'nin sahip olduğu hakları, kimseye yedirmeyeceğini tarih tüm dünya insanlığına göstermiştir. Türkiye, bir hak ve hukuk mücadelesi vermektedir. Daha adil bir dünya düzeninin oluşması için mücadele eden Türkiye, takdire şayan bir konumdadır.

Doğu Akdeniz bölgesinin sahip olduğu enerji kaynaklarına ek olarak bölge ülkelerinin de önemli hidrokarbon kaynaklarına sahip olduğu bilinmektedir. Özellikle Libya ve Mısır başta olmak üzere bölge ülkelerinde önemli miktarda hidrokarbon rezervlerin bulunduğu görülmektedir. Bu noktada da Türkiye'nin bölge ülkeleriyle kurmaya çalıştığı yapıcı ilişkilerin küresel güçler tarafından sekteye uğratıldığı bilinmektedir. Türkiye, uluslararası hukuka uygun olarak seçilmiş hükümetler ile ilişki kurmaya çalışırken, küresel güçlerin terör örgütleri ile ilişki içerisinde

olduğu ve Türkiye'nin yapıcı diyalogunu baltalamaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Terör örgütlerine alan açmak, darbecileri iktidara taşımak gibi eylemlerde bulunan küresel güçler, bu noktada da uluslararası hukuku ihlal etmektedirler. Tüm hukuksuzluğa rağmen Türkiye, uluslararası hukuka uyarak atması gereken tüm adımları atmaktadır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de üretmeye çalıştığı politika hem Türk dünyası hem de İslam dünyası için büyük bir öneme sahiptir. Gerek Kıbrıs konusunda gerekse de Doğu Akdeniz konusunda Türkiye'nin kazanımları, Türk ve İslam dünyası için kıymetlidir. Önümüzdeki dönemde Türkiye, Doğu Akdeniz'de yeni rakiplerle karşı karşıya gelebilir. Muhtemel yeni rakiplerin, her daim Akdeniz'e inmeye çalışan Rusya ile büyük bir ekonomiye sahip olan, bu nedenle ciddi oranda enerji ihtiyacı duyan Çin'in olması kuvvet ile muhtemeldir.

Kaynakça

24

- Alpar, Güray (2019). Doğu Akdeniz'deki Enerji Mücadelesinin Güvenlik Açısından Muhtemel Sonuçları, <https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/dogu-akdenizdeki-enerji-mucadelesinin-guvenlik-acisindan-muhtemel-sonuclari-kose-yazisi-9523>, (06.03.2022).
- Edited by Mustafa Kibaroglu (2009). *Eastern Mediterranean Countries and Issues*, Ankara: Foreign Policy Institute.
- Gülal, Beyda (2021). AB'nin Doğu Akdeniz'deki Politikaları, <https://www.tuicakademi.org/abnin-dogu-skdenizdeki-politikalari>, (02.03.2022).
- Harunoğulları, Muazzez (2020). Doğu Akdeniz Enerji Havzası: Bölge Üzerinde Yaşanan Uluslararası Anlaşmazlık ve Rekabet, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42, s. 455-481.
- Hoffmeister, Frank (2006). *Legal Aspects of the Cyprus Problem: Annan Plan and EU Accession (Nijhoff Law Specials, 67)*, Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

- İnat, Kemal (2020). Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası: Hedefler, Araçlar, Yöntemler, <https://kriterdergi.com/dosya-dogu-akdenizde-ne-oluyor/turkiyenin-dogu-akdeniz-politikasi-hedefler-araclar-yontemler>, (04.03.2022).
- İnat, Kemal, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran (2020). *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Haklar*, İstanbul: SETA Kitapları 60.
- Kedikli, Umut ve Taşkın Deniz (2015). Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, *Alternatif Politika*, Cilt: 7, Sayı: 3, Ekim 2015, s. 399-424.
- Koç, Yıldırım (2002). Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası, *Jeopolitik Dergisi*, No:3, s. 1-4.
- Lucarelli, Sonia and Ian Manners (2006). *Values and Principles in European Union Foreign Policy*, Abingdon: Routledge.
- Litsas, Spyridon N. (2020). *US Foreign Policy In The Eastern Mediterranean: Power Politics And Ideology Under The Sun*, Switzerland: Springer.
- Peker, Hasan Sencer, Kübra Öztürk Oktay ve Yavuz Şensoy, (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye'nin Enerji Güvenliği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C.8, S.1, s. 85-106.
- Ozan, Emre (2021). Türkiye-ABD İlişkileri ve Doğu Akdeniz Meselesi, <https://www.ankasam.org/turkiye-abd-iliskileri-ve-dogu-akdeniz-meselesi/>, (03.03.2022).
- Ozan, Emre (2020). Doğu Akdeniz'de ABD-Rusya Rekabeti ve Türkiye'nin Güvenliği, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 4, (1), s. 159-188.
- Özgöker, Uğur (2020). ABD'nin Yeni Akdeniz Politikası ve Türkiye'nin Seçenekleri, https://tasam.org/tr,TR/Icerik/54641/abdnin_yeni_akdeniz_politikasi_ve_turkiyenin_secenekleri, (03.03.2022).

- Özer, M. Akif, Ufuk Ayhan ve İbrahim İrdem (2017). Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Bölgesel Güvenlik, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, Yıl: 19, Cilt: 19, Sayı: 3, s. 165-184.
- Özekin, Muhammed Kürşad (2020). Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye, *Güv. Str. Derg.*, 16 (33): s. 1-51.
- Sadık, Giray, (2009). *American Image in Turkey: U.S. Foreign Policy Dimensions*, Maryland: Lexington Books.
- Tuğrul, Beril (2018). Doğu Akdeniz'in Enerji Politik Açısından Önemi, https://tasam.org/trTR/Icerik/51269/dogu_akdenizin_enerji_politik_acidan_onemi, s. 15-23.
- Ünver Noi, Aylin (2019). Doğu Akdeniz'de ABD, AB ve Türkiye İlişkileri Nereye?, *EURO Politika*, 3 (2) , s. 13-16.
- Yılmaz, Emre (2018). Doğu Akdeniz'de Enerji Çıkmazı, *SETA Perspektif*, Sayı: 188, s. 1-5.
- Yılmaz, Eren Alper, (2020). Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nın Dünü ve Bugünü, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 12 (48), s. 27-48.
- Yorulmaz, Recep (2020). Doğu Akdeniz'de Ekonomi-Politik Stratejiler ve Türkiye, *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, No: 139 / s. 1-20.
- Westlake, Martin (2020). *The European Union's New Foreign Policy*, London: Springer International Publishing; Palgrave Macmillan.
- Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti, https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html, (05.03.2022).
- Enerji Kaynakları, <https://app.emaze.com/@AOLCCLFFI#1>, (06.03.2022).